

μέλανος, 'negre'; cf. DCEC 1, 593, n. 2.

*Callis, callissa, callissò, V. call Calloja, V. clova
Callol, V. callau Callot, V. callau*

Callòs, mot incert i d'origen inconegut: l'ètimon que li atribueix *AlcM₂* no és conegut en el lèxic àrab (Dozy, Belot) i no crec que existeixi (altrament a penes es pot parlar d'una arrel *qls* en àrab); com que en *AlcM₁* ni es donava aqueixa etimologia ni la definició 'cadell' que ara s'hi afegeix, localitzada a Albalat, sospitem que no hi hagi tal «cuc gruixut» que se'ns donava com a paràsit de plantes i que ara hagi vingut una rectificació en 'grill-cadell'; essent valenciana, ¿potser de *ca(d)ellòs* derivat de *cadell*?

Callosa, callositat, callus, V. call

CALM, f. o CALMA, 'altiplanície', 'plana alterosa i aplevada dalt d'una muntanya', mot estès per tot el Nord de Catalunya, i tot Occitània, domini franco-provençal, Franc Comtat i Borgonya, provinent d'una base KALMIS certament pre-romana si bé d'identificació incerta, però molt probablement indoeuropea: és versemblant que fos sorotàptica, de l'arrel indoeur. *KEL-* 'cobrir, cobricelar, cofar, emmantellar', d'on el derivat *KAL-MI-* o *KAL-MEN* 'cobertura, capçada d'una serra', cf. sanscr. *çarman-* 'protecció, cobert, soplug', lit. *šalmas* 'casc', pruss. ant. *salmis*, eslau *šlēmū*, germ. *helm* 'casc'; el pruss. ant. *kelmis* és manlevat precisament del sorotàptic com ho demostra la seva *k-* conservada, però concretant materialment el seu significat en el sentit de 'barret', mentre que en romànic va passar a concretar-se en el de 'capçada o coberta de pasturatges damunt d'una muntanya'. □ 1.ª doc.: 871.

En un diploma expedit aquest any pel comte Bernat de Tolosa a favor dels seus vassalls dels comtats catalans de Ribagorça-Pallars, i ratificat l'any 975 pel comte Unifred, a favor del monestir d'Alaó (Sopeira): «cuncta peccora gregium suarum per cunctas colles et *kalmes* sive pascharias --- pascentur ---» (Abadal, *Comt. de Pallars i Rib.*, docs. 70 i 235, pp. 53 i 322). Més tard trobem una forma falsament llatinitzada *ipsa calmo*, (anys 958, 1005, 1029) que suposa evidentment cat. *sa calm*; o bé b. ll. *calmen* els anys 986 i 1011, ja el 957 en ablatiu *calminibus*.

La variant amb terminació feminitzada *calma* no apareix fins a 1031 (Bast.-Bass., 342.6). Ja havia recollit alguna d'aquestes formes Balari en docs. de 978, 982, etc., en els *Orig. Hi. de Cat.*, p. 73, amb la definició «mesa o meseta: llanura estendida en lo alto de una loma o montaña» (*DBal.*); Nicolau d'Oliver va fer-ne memòria en el seu article del *Bull. Du C.*, 1927, que recomana rectificar o addicionar a les tres accs. atribuïdes a *calma* pel Du C.: «ajouter 'plateau sur les hauteurs des montagnes'; c'est dans ce sens, et sous les formes *calm, calma*, que le mot est resté dans l'orographie catalane». També Alart, *Inv. L. Cat.*, s. v. *Ux*, assenyala *calmen de Vesias* l'any 1011, i *ipsa calma de Uxias* (var. *Uxes*) en dos passatges d'un

altre doc. rossellonès de 1031.¹

No es pot dir que avui el mot sigui pròpiament viu en català, per més que l'hagi usat, i no pas malament, algun escriptor: «El Castell ja és lluny; i tan lluny com és! *Calmes*, valls, rius, muntanyes hi ha entremig: sóc lliure!», «ara d'aqueixos bels n'està maleïda la montanya --- els vents se'n van endur pertot arreu, per la terra i per la mar, per valls i *calmes* i cingleres, d'un poble a l'altre», Coromines (*Presons Imag.*, pp. 205, 75), però ell partia ja de la toponímia i d'alguns documents que devia haver-li ensenyat Balari, que fou algun temps el seu mestre:² On el mot es manté més pròxim a la categoria d'apel·latiu és a l'Alta Cerdanya, on, des de Sallagosa, p. ex., us ensenyaran encara «la *kálmə* de Font-romeu» (1960) com els grans rasos que ategen part dellà i part damunt de la gran clotada Estavar-Llívia.

Evidentment la toponímia és la que compta de veres en un cas així. En aquesta hi ha casos de *calma*: en primer lloc el vistent i vast *Pla de la Calma*, la gran prolongació del Montseny cap al SO. (cf. la correspondència Maragall-Pijoan), *Serra de la Calma* damunt de Roses, els emprius de *Serra-Calma* de què parla força MVayreda en *Sang Nova*. Però encara és sense la -a la forma que s'hi ha mantingut més generalment.

Si recorrem el país la trobem estesa per tot el Nord, almenys fins tot al llarg del Baix Llobregat; i en part avui s'ha reduït, obeint a l'imperatiu fonètic, a *cau, calm* o *cam*. Un dels casos més meridionals és el de l'ermita de *Sant Pere Sacalm*, entre Olesa de Montserrat i Vacarisses, encimbellada dalt d'un tosalet de cima planera, on havent-se operat la reducció a *Sacam*, el poble n'ha fet *Sacama*, mantinguda la consciència del gènere femení gràcies a l'article antic *sa*, que el poble no ha oblidat encara ben bé (cf. el que en dic en *TopHesp.* 1, 275). Més cap al Nord hi ha moltíssims *La Cal* o *La Cau*: aquest, p. ex., una gran i venerable masia cap a Olot (de la qual veg. foto en la *Guia* de CATorras); *La Cau* forma un nus de muntanyes al SE. de Ripoll, enllaç de la Serra de Puigcastellar (1019 alt.) amb la de Plana Furriola (1157), en el terme de St. Bernabé de Tenes, visible des de la Creu de les Tenes, més enllà del Rec de Vinyagarsa (1953).

Anant cap a l'Oest la densitat del nom minva des del Segre mitjà, i una de les fites més ponentines son els *Camps de Plan-des-cals* en terme de La Guàrdia d'Ares, ja uns 10 km. a l'O. de la línia del Segre. Més a l'O. a penes se'n troba cap més, per bé que degué continuar, cada cop més esclarissat, com sigui que encara en trobem un cas a la Vall de Broto: *La Calma*, baixant d'Otal cap a Escartín, on Àngel Satué em certifica que és un gros replà de pastures pelades, si bé no tan alt com el poble d'Otal (damunt Bergua); no conec altra cosa a Aragó.

El més conegut, *Sant Hilari Sacalm* (vulgar *sakáu, sàkám*), la capital de les Guillerries, està situat en un dels extrems de la vasta calma del Pla d'Arenes, cf. les *Notes Hist. de St. Hilari* per CaCandi, que hi dona